

А. М. Лобода

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

АНАЛІЗ НАЗВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ МІСТА КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО

У статті проаналізовані гемероніми різних хронологічних зрізів (перший – 1917-1920 рр., другий – з 1991 р. дотепер), зважаючи на історичні довідки. Увагу звернуто на політичний устрій та ідеологію, зміни в соціальній структурі українського суспільства, економічні відносини, які вплинули на розвиток засобів масової інформації. Виявлено лексико-семантичні особливості онімних одиниць. Здійснено структурний аналіз періодичних видань. Визначено основні мотиви номінації гемеронімів аналізованих періодів. Подано типологію періодики міста Кам'янець-Подільського. Акцентовано на важливості вживання лексики сучасної української мови в гемеронімах.

Ключові слова: періодичні видання, гемероніми, засоби масової інформації, семантика.

Активний розвиток засобів масової інформації (ЗМІ) засвідчує динамічні зміни в соціумі, зумовлені різними екстралінгвальними чинниками (суспільно-політичними, економічними, культурними, науковими, духовними, мовними). Беззаперечними є твердження І. Огієнка: «Преса – то головний двигун розвитку рідної мови» [7, с.54].

З історичного ракурсу функціонування періодичних видань в 1917-1920-х роках вивчали В. Гандзюк, П. Губа, В. Гутковський, Г. Рудий, П. Федоришин та інші. Огляд друкованої преси 2000-х рр. здійснювали В. Шпак, М. Романюк, О. Хоменок.

Мета нашої статті – зробити порівняльний аналіз гемеронімів Кам'янець-Подільського двох хронологічних зрізів (перший – 1917-1920 рр., другий – з 1991 р. – дотепер).

Гемеронім – власна назва органа періодичного друку та інформації (газети, журналу, інформаційного бюлетеня, телевізійного каналу, студії, радіостанції, інтернетвидання) [10, с.67].

Перший аналізований період характеризується політичними перетвореннями в місті Кам'янець-Подільському, зокрема кількарізова зміна влади (більшовики, Тимчасовий уряд, Українська Центральна Рада, австро-угорське окуповане військо, партизанський рух) [3], визнання міста столицею УНР, відкриття державного університету [4], активізація боротьби за відродження національної свідомості. Періодичні видання набувають особливого розвитку, газети і журнали друкують українською, російською, польською мовами, Кам'янець-Подільський стає осередком культурно-політичного життя.

В. Гандзюк зауважує, що в 1918 році на зміни в українській пресі вплинула низка чинників: «закриття видань, суворая цензура, тиск російськомовної періодики, зниження тиражів» [5, с.56]. Дослідник розподіляє періодичні видання Поділля на офіційні, суспільно-політичні, фахові та клерикальні [5, с.53]. До того ж, Кам'янець-Подільська преса представлена різними типами періодики, зокрема такими виданнями:

- 1) офіційні: «Вістник Державних законів для всіх земель Української Народньої Республіки», «Вістник Українського війська», «Подільські губерніяльні відомості», «Вісті Кам'янець-Подільського військово-революційного комітету та Кам'янецького бюро КП(б) України», газета «Поділля»;
- 2) суспільно-політичні: газети «Подольский край», «Подольская Жизнь», «Робітничая газета», «Село» «Известия Каменец-Подольского Совета рабочих и солдатских депутатов», «Світова Зірниця»;
- 3) фахові: газета «Освіта», одноденна газета «День Дитини», літературно-науковий журнал «Нова Думка»;
- 4) клерикальні: газета «Голос Подольской церкви».

На нашу думку, видання 1917-1920-х років були інформативними, адже представники влади прагнули встановити контроль над періодикою і повідомляти лише ту інформацію, яку вважали потрібною. За структурно-семантичними особливостями трапляються гемероніми переважно з прозорою семантикою, одно-, дво-, і багатокомпонентні.

Прості назви (однокомпонентні) розподіляємо на:

- а) назви-оніми (газети «Україна», «Поділля») вказують на місце локалізації;
- б) назви-апелятиви (газети «Громада», «Село», «Стрілець», «Визволення», «Козак», «Новини», «Більшовик», літературно-художній альманах «Буяння») представлені загальними словами, найменуваннями.

Аналізовані оніми семантично зрозумілі, мають інформативний зміст для різних верств населення. Зокрема газета «Стрілець» є часописом українського війська: *стрілець* – «воїн одного з військових підрозділів, створених 1914 р. австро-угорським урядом за допомогою українських буржуазних націоналістів [14, с.774].

Гемеронім «Буяння» ототожнюємо з певним розквітом, розвитком культурного життя міста, адже буяти – «виявлятися на повну силу, бути в розквіті» [11, с.269]. Відтак, назва є виправданою.

Складні (двокомпонентні) гемероніми характеризуються поєднанням інформативної та уточнювальної лексеми:

- а) апелятив + апелятив: газети «Народна воля», «Робітничая газета», «Новий шлях», «Наш шлях», «Сільська біднота», «Селянська громада», «Трудова громада», «Трудовий шлях», «Світова Зірниця», «Українське слово», «Український стрілець», місячний часопис «Народний Працьовник», літературно-науковий журнал «Нова Думка», журнал «Західноукраїнський господар»;
- б) апелятив + онім або онім + апелятив: студентський журнал «Кам'янець-Столичний», газети «Свято Поділля», «Життя Поділля», «Подольская почта», «Нова Україна», «Подольская жизнь», «Подольский Край», «Подільська Кооперация», два журнали видавалися польською мовою «Głos Podola», «Lud Podolski» [2]. Складниками переважної більшості назв є топонім Поділля, що вказує на місце локації, зокрема одноденна газета «Свято Поділля» ознайомлює з історією створення першого університету на Поділлі [5, с.55].

Багатокомпонентні гемероніми є семантично прозорими й складаються з інформативної лексеми і ергоніма: *Бюлетень Інформаційно-видавничого*

відділу Міністерства шляхів, *Бюлетень Інформаційного відділу Міністерства земельних справ, Останні новини Українського Телеграфного Агентства, Вістник Міністерства ісповідань Української Народної Республіки, Вістник Цивільного Управління при головній команді військ УНР* [2].

Подибуємо гемероніми-абревіатури: більшовицька стіннівка «*Укроста*» (Всеукраїнське Бюро Російського телеграфного агентства), основна мета якої агітація і пропаганда більшовизму [8, с.92].

Другий період – розвиток незалежної України, дострокові вибори Верховної Ради та Президента України, ухвалення нової Конституції, формування виборчих блоків, свобода слова. Ці події спричинили розвиток ЗМІ, проте за роки незалежності багато періодичних видань стали приватними, відтак власник почав номінувати газету чи журнал будь-яким ім'ям. До того ж, преса – це не лише інформаційний засіб, а й рекламний, розважальний, пізнавальний.

Аналіз назв телекомпаній, каналів радіомовлення, газет, журналів, збірників, вісників вищих навчальних закладів і шкіл міста Кам'янця-Подільського уможливив їх поділ на прості, складні та складені.

До простих зараховуємо гемероніми-апелятиви: газети «*Подільнин*», «*Фортеця*», «*Ключ*» «*Адреналін*», «*Шанс*», «*Лідер*», «*Індустрія*», телерадіокомпанія «*Імпульс*».

Газета «*Подільнин*» є локативною назвою: подільняни – жителі Поділля [13, с.753].

Одним із значень слова фортеця є «укріплений пункт з міцними капітальними спорудами, постійним гарнізоном, озброєнням та різними запасами, призначеними для тривалої кругової оборони» [15, с.628]. Відтак гемеронім «*Фортеця*» виправданий, обґрунтовується наявністю такої історичної пам'ятки архітектури в місті Кам'янці-Подільському.

Назву оператора кабельного телебачення, телекомпанію «Імпульс» асоціюємо з електричним імпульсом – «короткочасним стрибком електричного струму або напруги в електричному колі» [12, с.22], тому якщо будуть імпульси, буде й сигнал.

Газети «*Адреналін*», «*Шанс*», «*Лідер*» – шкільні, тому гемероніми мотивуємо екстримом, бажаннями, амбіціями дітей.

Складні гемероніми представлені такими структурами:

- а) онім + апелятив: газети «*Кам'янець-Подільський вісник*», «*Край Кам'янецький*», «*Голос Поділля*», «*Лікейський сад*», телекомпанія ЗАТ «*Кам'янець-Подільська телекомпанія*», інтернет-видання «*Вечірній Кам'янець*»;
- б) назви-апелятиви: «*Вже інфо*», «*Ділове місто*», «*Шкільний вісник*», «*Шкільна пора*», «*Шкільне життя*», «*Шкільний меридіан*»;
- в) цифрові назви: інтернет-видання «*7 днів*», шкільна газета «*Наша 7'я*»;
- г) назви, які складаються з латинських літер: інтернет-видання «*Vдало.info*», радіостанції «*Перець FM*», «*Ера FM*», «*Хім FM*», телекомпанія «*Подільнин TV*»;
- д) іноземними назвами: громадське телебачення «*Podillya.TV*», радіостанції «*Relax FM*», «*Русское радио Украина*».

До складених онімів зараховуємо фахові видання Кам'янець-Подільських вищих навчальних закладів. Особливістю цих гемеронімів є наявність інформативної лексеми й ергоніма: *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна, Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки, Іван Огієнко і сучасна наука та освіта, Вісник Кам'янець-*

Подільського національного університету імені Івана Огієнка. *Історичні науки, Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини, Освіта, наука і культура на Поділлі, Збірник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна, Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки, Проблеми сучасної психології, Педагогічна освіта: теорія і практика, Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки), Математичне та комп'ютерне моделювання. Серія: Фізико-математичні науки, Математичне та комп'ютерне моделювання. Серія: Технічні науки [8], Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету.*

Дослідивши онімні одиниці двох періодів, висновуємо, що гемероніми здатні створювати асоціації з місцем локації, подеколи відображають історичні події, виконують прагматичну функцію, відбивають усі мовні зміни.

Отже, прикметними ознаками гемеронімів аналізованих періодів є наявність семантично прозорих назв; лексем *новий, український*, що вказують на зміни в суспільстві; назв з локативною мотивацією (топонім *Поділля*); онімів українською, російською, польською мовами, що безпосередньо залежить від чинної влади; простих, складних і складених одиниць.

Наразі важливим залишається питання використання лексики сучасної української мови в назвах засобів масової інформації, саме тому «кожний свідомий громадянин мусить щедро підтримувати свої національні періодичні й неперіодичні видання, даючи їм тим змогу нормальніш розвиватися. Добрий стан національних видань – то могутча сила народу й запевнення розвою рідної мови, а висота їх накладу – то ступінь національної свідомості народу», – безапеляційно стверджує Іван Огієнко [7, с.40].

Список використаних джерел:

1. Бібліографічний покажчик відсутніх у фонді Державного архіву друку неперіодичних і періодичних видань (1917-1918 рр.) / Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова». – К., 2010. – 168 с.
2. Бібліографічний покажчик книжкових, періодичних і продовжуваних видань 1919-1920 рр., відсутніх у фонді Державного архіву друку / Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова». – К., 2011. – 84 с.
3. Гай-Нижник П.П. Взаємини Директорії та уряду УНР в період від їхнього прибуття до Кам'янця-Подільського і до остаточного виходу на чужину (березень 1919 – листопад 1920 рр.) / П.П. Гай-Нижник // Кам'янець-Подільський – остання столиця Української Народної Республіки: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Кам'янець-Подільський, 6-7 жовтня 2009 р.). – Кам'янець-Подільський : Оіум, 2009. – С. 162-183.
4. Гай-Нижник П. Кам'янець-Подільський: подорож в історію України й Центрально-Східної Європи / П. Гай-Нижник // Пам'ять століть. – 2010. – №3. – С. 186-197.
5. Гандзюк В.О. Типологічна класифікація газетної періодики Поділля в Гетьманську добу (1918 р.) / В.О. Гандзюк // Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія: Історія. – 2011. – Вип. 19. – С. 52-57.
6. Залізнюк О. Газетна періодика Поділля в електронній базі НБУВ / О. Залізнюк, І. Швець // Просвітницька діяльність бібліотек вищої школи: проблеми, пошук, перспективи : матеріали наук.-практ. конф., 20 квіт. 2016 р. / редкол.: О.О. Мацей, С.А. Молчанова, О.С. Нечипорук ; гол. ред. О.Б. Айвазян. – Хмельницький : НБ ХНУ, 2016. – С. 2-8.

7. Огієнко І. (митрополит Лларіон). Рідна мова / Іван Огієнко ; [упоряд., авт. передмови та коментарів М. С. Тимошик]. – К. : Наша культура і наука, 2010. – 436 с.
8. Історія партійно-радянської преси України : підручник / за заг. ред. А.З. Москаленка. – К. : Вища школа, 1989. – 359 с.
9. Науковий портал Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://science.kpnu.edu.ua/home/naukovi-pratsi/fahovi-vydannya>.
10. Словник української ономастичної термінології / уклад. Д.Г. Бучко, Н.В. Ткачова. – Харків : Ранок НТ, 2012. – 256 с.
11. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Інститут мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970. – Т. 1. – С. 269.
12. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Інститут мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1975. – Т. 4. – С. 22.
13. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Інститут мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1975. – Т. 6. – С. 753.
14. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Інститут мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1978. – Т. 9. – С. 774.
15. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Інститут мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1979. – Т. 10. – С. 628.

The hemeronyms of different chronological periods (the first 1917-1920, the second from 1991 until now) have been analyzed according to historical resources in this article. Attention is drawn to the political system and ideology, changes in the social structure of Ukrainian society and economic relationships that influenced the development of the media. The lexico-semantic peculiarities of mass media names have been discovered. The structural analysis of periodicals has been done. The main reasons of the hemeronimy nomination of those periods have been done. We did typological classification of mass media names. Focused on the importance of using modern Ukrainian language in proper names.

Key words: periodicals, hemeronyms, media, semantics.

Отримано: 09.03.2017 р.